

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

נושא השבוע: הדבור

פרשת
מטותמבית
שבת טיש

תדפיס
מחנה חסידים "מדות טיש"
שיצא לאור בעזרת השם
על פרשות השבוע
עם המדורים הקבועים
והאחרים

משבח

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

חז"ל הפליגו רבות בכתב הדבור ובחשיבות השמוש בלשון נקיה ללא דבורים אסורים. מותר האדם מן הבהמה הוא כח הדבור, כפי שצאמר בתורה "ויהי האדם לנפש חיה" ומתרגם אונקלוס: "לרוח מולא", כי האדם נבדל מן הבהמה באמצעות דבורו, שבו הוא יכול לפעל גדולות ונצורות, ועליו להשקיל להשתמש בכתב זה לטובה. ספורים רבים מובאים בדברי חז"ל על כח הדבור, שלעיתים נגרמו אסונות כבדים כתוצאה מדבורים לא ראויים, בבחינת 'פותח פה לשון', והם הפליגו רבות בשבח השמירה על דבור שקול וחיובי. וכן אמרו חז"ל, שהתורה עקמה פמה פעמים את הפסוקים, כדי שלא להוציא דבר מגנה, ומכאן למד האדם להתרחק מדברי גנאי ושוני, וללמוד לשונו לדבר בלשון צחה ונקיה מכל רבב. ענישו של המנבל פיו חמור ביותר, עד שאמרו חז"ל שאפילו אם הקציבו לו בשמים טובה של שבעים שנה, הופכים לו את הדבר לרעה, בגלל שאינו נזהר בלשונו, ואף אמרו שעניש זה בא גם על השומע דבורים אסורים והוא שותק ואינו מוחה בדבר. ומשל קולע אמרו חז"ל על האדם המדבר דבורים אסורים, למה הוא דומה? לארמון נפלא ומפואר, שכל הנכנס בו מתפעל מאד מיפיו המיוחד ומפלי הנאים, אולם מייד לאחר הפניסה, סותם הנכנס את אפו בתעוב, מפני הצחנה של הריח הרע העולה באפו, שכן תעלת שופכין של ברסקי עוברת בו ומפיצה ריח רע. וכן הוא האדם המדבר דבורים אסורים, שאף אם ישבו תורה ותפלה, נודף ממנו ריח רע שדוחה את כל תורתו, ומי ששומר את פיו ולשונו שומר מצוות נפשו.

פרשתנו, פרשת מטות, עוסקת בראשיתה בפרשת נדרים ושבועות, ובפתיחה נאמר: "לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה", ומפרש רש"י: "לא יחל דברו, לא יעשה דבריו חלין", מפני שגדול כח הדבור שנתן לאדם, ויש להשתמש בו רק לדברים חיוביים, ולא חלילה לדברי גנאי ודבורים אסורים. וידועים דברי ה"בן איש חי", שבפסוק זה רמזו פחו הגדול של האדם שאינו מחלל את דברו ואינו מדבר דבורים אסורים, ואם "לא יחל דברו", שלא יחלל את דבוריו ולא ישתמש בפיו לדברים שליליים, אזי "ככל היצא מפיו יעשה", אין ברכותיו שבות ריקם והקב"ה מקים את דבריו בבחינת "ותגוראומר ויקם לו ועל דרכיו נגה אור". וכן כתב רבי חיים ויטאל על פסוק זה: "לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה", שכל דבור שהאדם מדבר, הוא פועל למעלה בשמים לשבט או לחסד. אם ידבר דברי קדשה, הוא מעורר למעלה ברוחניות ובקדשה, ואם חסו שלום מדבר לשון הרע ודבורים אסורים, אז הוא פועל בצד הנגדי חלילה. וכן מתבאר הפתוב "ככל היצא מפיו יעשה", כל דבור עושה רשם למעלה, ולכן "לא יחל דברו" לא יעשה את דבריו חלין.

עד כמה גדול פחו של הפה, ועד כמה הקב"ה מדקדק עם הצדיקים על כל מלה ותבה, נוכל ללמוד מדברי חז"ל שאמרו, שבשביל שאמר משה רבנו לקרח "רב לכם בני לוי", לפיכך נאמר לו "רב לה, אלתוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". ועוד אמרו, שבשביל שאמר משה לבני גד וראובן כמובא בפרשתנו "תברות אנשים חטאים", יצא ממנו נכד כמור לעבודה זרה, הוא יונתן בן גרשם, מפני שגדול פחו של הדבור וכל מלה עושה רשם לשעה ולדורות. ומאידך, כח הדבור פה גדול, עד שהוא נמשל להקרבנות קרבנות. וכן פרש ה"שפת אמת", למה נסמכה פרשת נדרים בראש פרשת מטות, לפרשת הקרבנות שבפרשת פינחס אשר לפני? מפני שפח הפה בתורה ותפלה הם במקום תמידין וקרבנות, כמו שצאמר בהושע "ונשלמה פרים שפתינו", ודרשו חז"ל שכל העוסק בתפלה כאלו הקריב קרבנות. ולכן קוראים פרשה זו תמיד בימי "בין המצרים", מפני שעלי ידי הפה, בתורה ותפלה, אפשר להנשע ולצאת מן המצרים לרוחה ולגאלה.

הרבי ר' השיל מקרקא, שהיה רבם של רבים מגדולי התורה בפולין, לא זכה שתדושו וידברי תורתו יתפרסמו בעולם. ואמרו כי היתה בך סבה מפני מעשה שהיה. פעם למד לתלמידיו את סגית 'חבית' במסכת בבא מציעא, בה מובאים דברי רבי יוחנן, שמי שיתרגם ויפרש לו את הסגיה הסבוכה לפי שיטתו של אחד התנאים המופרים שם, יוליו הוא את בגדיו אחריו לבית המרחץ. שקע רבי השיל בעיון עמוק בסגיה, עד שברב עמל הצליח למצא דרך סלולה ומיוחדת, אשר האירה את הסגיה באור יקרות, ובכחו הגדול הצליח להעמיד את הדברים לשיטתו של אותו תנא, והיה העקב למישור והרכסים לבקעה. כשסיים להציג את שיטתו, התבטא ואמר: "אי רבי יוחנן!" ולפתע פבו כל הנרות שבבית המדרש. יצא אחד מחשובי התלמידים, הוא רבי שבתאי כהן הש"ה, להביא נר מבית סמוך. ושם פגש איש נשוא פנים שעסק באותה סגיה. אמר לו אותו זקן, כי הוא האמורא רבי יוחנן שידד מן השמים כדי להעניש את הרבי ר' השיל על שגלגל בכבודו, ומסר לש"ך קשיה חזקה כפרזל שהפריכה את כל המסלה שמצא רבו בסגיה, ובקש ממנו להציג את הקשיה בפני רבו במעמד כל התלמידים, כדי שבתורה זו תבוא הפפרה לרבו, וכן עשה הש"ך. אולם מפני רב מעלתו של הרבי ר' השיל, שקומתו שגבה מבינתו, נתבע מן השמים על דבריו, והוא בעצמו תלה את העדר פרכוסו חדושו בגלל מארע זה. כמה מחיב אותנו מעשה זה בצורך לשמור על הדבור, לשקל בפלס כל מלה ולהשתמש בכתב הדבור שנתן לנו הקב"ה לתורה ותפלה, ולדבורים חיוביים ומועילים.

דרשו חז"ל: אל"ף בי"ת - אלף בינה.

די לו לאדם לומר חלק אדם מאלה,

ממה שמביין וידע...

(רבי שלום מוקאמינקא)

נמשל

למה הדבר דומה

והתום, הפלא עד גדותיו בחלב לביאה טרי. כשמיסר בניהו את כד החלב ביד שליחו של מלך פרס, פער הלה את עיניו בתמהון ולא האמין למראה עיניו, אולם בניהו זרזו לשוב על עקבותיו ולמהר אל מלכו, כדי להשקותו בחלב הלביאה ולהחיש את רפואו. יצא השליח לדרך הארצה, ולאחר שצעד זמן רב, החלו ברכיו כושלות והוא חש לאות גדולה המתפשטת בגופו. פנה השליח אל צדי הדרך, ישב מתחת לעץ בעל ענפים גדולים, ובקש לפוש מעט. מרב עיפות נפלה עליו תרדמה, ובחלומו ראה חזון רביעני. איברי גופו החלו מתנפחים זה עם זה, וכל אחד מהם טען שהוא החשוב מכלם, ובצעדיו לא היה יכול השליח להשיג את החלב. הדיים עמדו על דעתם כי לולא עזרתם, לא היה יכול השליח לאחוז את הכד בידו, ואלו הרגלים טענו שלולא האפשרות לצעד, לא היה יכול השליח להגיע אל המלך, וכך טענו כל האיברים. חוץ מהלשון, ששתקה תחלה ולא אמרה מאומה. לבסוף, אמרה הלשון כי היא האיבר החשוב ביותר, ולולא הלשון לא הייתה באה רפואה למלך, אלא שכל האיברים לעגו ללשון ואמרו לה: "איה יכולה את להדמות אלינו? והרי אין את עושה מאומה ושוכנת את במקום אפל בתוך לע הפה ללא שום מטרה?"! לפתע התעורר השליח ודבר חלומו המוזר הדהד במוחו.

החיש השליח את צעדיו, ולבסוף עמד לפני מלכו האהוב ששכב במטתו חסר אונים. "אדוני המלך! הבאתי לך חלב כלבה כפי שבקשת". כעס המלך על השליח וצוה להוציאו לתליה, "וכי חלב כלבה בקשת? והלא חלב לביאה בקשת? לועג אתה למלך? אחת דתך להמית?!" ובהלו כל האיברים כששמעו שהם מוצאים להריגה, ואז פנתה הלשון אליהם ושאלה: "אם אני מצילה אתכם, האם תודו לי שאני שולטת בכם?" השיבו האיברים בחיוב, ומיד פנתה ואמרה אל התלענים: "החזירו אותי אל המלך, כי דבר חשוב יש לי לומר לו". החזירו התלענים את השליח אל המלך, ובשעמד לפניו, התנצל ואמר: "מבקש אני סליחתו של המלך, על פליטת הפה שלי כאלו הבאתי חלב של כלבה, כי פונתי היתה על חלב לביאה, אלא שיש הקוראים ללביאה בשם כלבתא ולכן התחלפו לי השמות בטעות. אולם באמת חלב לביאה ביד, שקוי פלא שיביא למלך רפואה ותעלה למחלתו". אורו פניו של המלך, ומיד נטל את הכד מידיו של השליח ולגם עמוקות מהחלב שבו. לא עברו ימים מרבים, והמלך נרפא ממחלתו ושם להיות כאחד האדם, ומיד הודו כל האיברים כי הלשון היא החשובה מכלם.

הנמשל

את הספור הנפלא זה מספרים חכמינו זכרונם לברכה, ועמו המשילו את הפסוק במשלי: "מות וחיים ביד לשון", כדי ללמדנו דעת ומוסר פמה חשובה היא לשונו של האדם וכח הדבור שבו, ועלי ולהשפיל להשתמש בה לחיוב ולא לשלילה חלילה, לדברי תורה ותפלה, לדברי אמת ושלוש, ואז יזכה להמשך הפסוק ו"ואהביה יאכל פריה".

לפני שנים רבות, מלך במדינת פרס מלך גדול, ששלט על המדינה כלה ביד חזקה במשך שנים ארוכות. יום אחד, החל המלך לחוש שלא בטוב, וחלשה גדולה התפשטה בכל גופו, עד שלא היה בכוחו אף לרדת ממשכבו. מיטב הרופאים הבהלו אל מטת חליו, והלעיטו אותו בתרופות וסמנים שונים, אך העלו חרס בידם. מיום ליום הלך המלך ודעך אל מול עיניהם של שריו ועבדיו, והרופאים כמעט נואשו מתיו. באותם ימים, יצא שמעו של שלמה המלך, שעלה למלך על פסא דוד אביו בהיותו אף בן שנים עשרה שנה, וכבר מאז התפרסם בחכמתו הגדולה ובפכויותו העצומה, עד שהצליח לשלט על העולם כולו ושמעו יצא מסוף העולם ועד סופו. שמע מלך פרס את שמע חכמתו של מלך ישראל, ושלח ביד עבדיו אגרת מהירה כדי לבקש מפניו עצה למחלתו הקשה. הגיע השליח אל ארמונו של שלמה המלך אשר בירושלים, אשר התנוסס לתפארה ליד בית המקדש המפאך שבנה שלמה בחר המוריה, וכאשר קרא שלמה את אגרתו של מלך פרס, אמר: "יש רפואה אחת למחלת מלך, לשנות חלב לביאה, אשת הארזה מלך החיות. אמנם רפואה זו אינה קלה להשגה אולם תקנה אחת חוץ ממנה אין לי". ראה המלך שלמה את שליחו של מלך פרס עומד נבוך וחסר ישע, והבין מיד את הסבה לכך. "הסר דאגה מלך", אמר לו שלמה, "אשלח את שר הצבא הנודע שלי, בניהו בן יהוידע, שאין גבור חיל כמוהו ולחכמתו אין גבול ומדה. בטוח אני, כי בחכמתו הגדולה יצליח בניהו לחלב את הלביאה ולהחישו למלך באמצעותך כדי לרפאו ממחלתו".

שמח שליחו של מלך פרס, ובינתים התאכסן באחד מחדרי ארמון המלוכה, והמלך שלמה שלח את בניהו להשיג את חלב הלביאה. כששמע בניהו את דבר המשימה שלפניו, הרהר זמן מה וטיפס עצה בנפשו, כיצד יעלה בידו הדבר להתקרב אל הלביאה ולחלב את חלבה, מבלי שתפגע בו, שכן חיה מסכנת היא הלביאה וכחה עצום ורב, אך מן השמים סייעו בידו של בניהו, ועצה גאונית עלתה במוחו. "הב לי עשר עיזים", אמר בניהו לאחד מעבדי המלך, והלה הביא לו את מבקשו מיד. פנה בניהו אל גב האריות, שם רבצה לביאה מינקת, וסביבה כמה גורי אריות צעירים שפערו את עיניהם בתמהון אל מראה האדם שעמד במרחק גדול מהם. נטל בניהו עז אחת, ושלחה לפניו אל הלביאה, וזו התנפלה חיש מהר על העז ואכלתה לשבעה. למחרת, שוב הגיע בניהו אל גב האריות, ושגר עז נוספת אל הלביאה, כשהפעם כבר העז להתקרב יותר. מיום ליום הלכה הלביאה והפירה יותר את בניהו, שהעניק לה מדי בקר עז נוספת, אותה אכלה בתאבון ובהנאה גלויה, עד שביום השמיני והתשיעי, לא התנגדה לאיש שפיה היטיב עמה, להכנס אל תוך הגב עצמו ולהשתעשע עם פירי האריות, כאלו היה אחד מבני חבורתם. ביום העשירי, כשהגיע בניהו בן יהוידע עם העז בידו, התקרב בידות אל הלביאה, שקבלה את פניו בלבביות כמפירתו מימים ימימה, ולא התנגדה לו כלל כשנטל ממנה חלב מלא הכד. יצא בניהו בשלוש מתוך גב האריות, ובידו כד סגור

מרגל

הלכות והליכות

• יש להתרחק מן השבועה, שנאמר "נשבע להרע ולא ימר", וכתוב אחריו "עשה אלה לא ימוט לעולם". (הרמב"ם)

• אם יוציא חברך מפיו דברים של טעות, אל תלעג עליו לבשו, רק תיפה את דבורו כפי יכלתך, לומר שלא טעה אלא היה בדעתו לומר כן וכך. (יש נוחלין)

• יש אנשים שרגלים לומר דברי חדושים ובדיחות על חשבון כבוד חבריהם, ובזה מלבינים ומכסיפים פניהם בפרטים. אסור לעשות כן פחמץ בפסח, ואולם אין איש שם אל לב, כי אומרים מצחק אני, והרא לדבר ה' צריך לבער את חמץ זה מכל וכל. (עבודת ישראל)

• אמר פעם רבי שמחה בונים מפשיסחא: "ראיתי פעם בספר ישן, שמספר המלים שעל האדם לדבר עלי אדמות - קצובות, והאדם אינו מסתלק מן העולם טרם יסים מלאכתו זאת. ולפיכך, יש לחסוך במלים ולהאריך ימים". (מדרש שמחה)

• וכן דרשו דורשי רשומות את הפסוק: "נפשי יצאה בדברו" - שהנפש יוצאת בדבורו של האדם, ואם האדם מדבר יותר ממה שהקצב לו בלדתו, הוא מקצר בכך את ימיו חלילה, ואולם אין דברי תורה מן החשבון ולהם אין גבול ומדה. (החיד"א בשם מהר"ח)

• "כזה תברכו את בני ישראל", ופרש רש"י 'בלשון הקדש'. באורו הוא, שרק מי שלשונו קדושה ואינו משתמש בפיו לדבורים אסורים, הוא יכול לברך את ישראל והקב"ה מקבל את ברכותיו, ואולם מי שפוגם בלשונו ומדבר דבורים אסורים, אין הברכה שורה בברכתו. (ממעיינות הנצח)

• בני! התרצו אל פליהאנשים במיטב שפתותיכם, ולשאל בשלומם, ולדבר טוב עליהם. (מעלות המידות)

• כלל גדול בהנהגת בניו, להרגילם מקטנותם שלא יהא דפי בדבורם, וגם לשון גנאי לא ישמע עליהם. ובראשית חקמה כתב בשם החר, המוציאם דבור רע מפיהם, אוי להם בזה העולם ובעולם הבא. ותקון גדול לזה הוא, שהאב בעצמו ישמר כמפני חרב שלא ירגיל על לשונו שום דבר רע, רק יעקם שפתיו כדי שלא יוציא מפיו שום דבר מגנה, גם כשישמע אנשים אחרים מדברים לשון גרוע בפני הבור, יקפיד מאוד על הקדבר, וכמילא ישמור הבור פיו ולשונו מדברי גנאי. (יוסף אומין)

• אסור לגבל את הפה בדבורים אסורים, שנאמר "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו", ואף אם אין בזה לשון הרע ורכילות, אלא שאין הדברים נאים ונקיים, אסורים הם בדבור. (טהרת הלשון)

• מי שאינו שומר על פיו פראוי, מתרחק הוא מן ממודותיהם של ישראל שהם צנועים ובישנים, ויש לבדק אחריו אם אין בו שמץ פסול. (שם)

• מי ששומע דבורים אסורים ואינו מוחה, אלא שותק ומאזין לדברים, הוא נענש כמו המנבל עצמו, שנאמר "שוהה עמקה פי זרות זעום ה' יפל שם". (מסכת שבת)

• מי שמנבל את פיו חלילה, אפילו חותמים עליו גזר-דין של שבעים שנה לטובה, הופכים אותו עליו לרעה, וכן אמרו עליו שהוא נענש ביסורים קשים. (שם)

• וכן נאמר על גסי הרוח ומספרי לשון הרע ומדברי נבלה ומחשיבים את עצמם לחכמים בעיניהם, עליהם הכתוב אומר: "כִּי־הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְּעֵר פִּתְנוֹר" (דרך ארץ רבה)

• לבד מהענש הפרטי לאדם שלא שומר את פיו פראוי ומדבר דבורים אסורים, אמרו חז"ל שיש גם ענש כללי חלילה, ועקב אותם שאינם שומרים על פיהם פראוי, באים צרות גדולות חלילה על עם ישראל. ואמרו, שבעון נבלות פה צרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים (והפנה לבחורי ישראל, אלא שחז"ל השתמשו בלשון הפוכה), יתומים ואלקמות צועקים ואינם נענים, שנאמר "על כן על בחוריו לא ישמח ה' ואת יתמיו ואת אלמנותיו לא ירחם, כי כלו חנף וימיר וכל פה דבר נבלה, בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה". (מסכת שבת)

• אסור להיות רגיל בנדרים, וכל הנודר פאלו בונה במה בשעת אסור הבמות, והמקומו פאלו הקריב עליו קרבן שחייב משום שחוטאי חוץ, כי טוב יותר שישאל על נדרו ויתירו לו. במה דברים אמורים? בשאר נדרים, אבל נדרי הקדש מצוה לקיים, שנאמר "נדרי לה' אשלים", ולא ישאל עליהם אלא בשעת הדחק. (שולחן ערוך)

• גם לצדקה אין טוב לדור, אלא אם יש לו בידו מה שהוא רוצה לתת, ויתן מיד מה שנדר. ואם פוסק פסוק לצדקה, יאמר בפרוש שהוא פוסק בלי נדר, אך אם הוא בעת צרה מתר לו לדור וימים נדרו. (שם)

מהלל

מספורי חז"ל

רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה, נקלע פעם לעירו של התנא רבי טרפון, וחקר את בני העיר על צאצאיו של רבי טרפון. "האם נותר לאותו צדיק בן בעולם?" שאל רבי, ומפני מה חקר אחר הדבר, מפני שרגיל היה רבי טרפון להתבטא בעת שהיה מתנפח בדבר הלכה והיה אומר פעמים רבות: "אקפח את בני", ורצה רבי לראות מה עלה בגורל צאצאיו. ואמנם, כפי ששער רבי בן היה, ובני העיר ספרו לו, כי לא נותרו בניו של רבי טרפון בחיים, שהסתלקו מן העולם בכת הדבור של אביהם, ורק נכד נותר לו בעולם, בן לבתו. (מסכת בבא מציעא)

בזמן חז"ל, הייתה עיר שנקראה בשם קשטא, שבארמית פרושה אמת. ולמה נקראת העיר בשם זה? מפני שכל בני העיר היו דוברי אמת, ומעולם לא שנו את דבורם ולא דברו דברי שקר ודבורים אסורים. מן השמים ראו את גדל הקפדתם על האמת, ולכן זכו אותם שאף אחד מבני העיר לא מת טרם זמנו. היה אמורא בשם רב טביומי, והוא נשא אשה מבנות העיר קשטא, ולאחר נשואיו השתקע בעיר זו, ושם נולדו להם שני בנים. יום אחד, בשעה שהאשה חפכה את ראשה, באה אחת השכנות ובקשה לשוחח עמה. חשב רב טביומי, כי אין זה נאה לספר לשכנתו בפה אשתו עסוקה, ולכן אמר לה כי אשתו איננה עתה בבית. לא עבר זמן מרבה, ושני בניו של רב טביומי נפטרו. התעורר רעש גדול בעיר קשטא, מפני שמעולם לא מת בעיר שום ילד בקצור ימים, והבינו שפגעה יש סבה לדבר. באו בני העיר אל רב טביומי ושאלוהו לפשר הדבר, והוא ספר להם את המעשה ששנה מדבריו בספרו שאשתו לא נמצאת בבית. שמעו אנשי קשטא את הדבר, ואמרו לו: "בבקשה מקה, עזב את עירנו ואל תגרם לנו שוב שיתרחשו בה אסונות כאלו חלילה". (מסכת סנהדרין)

לאמורא שמואל היה אח בשם פינחס, ופעם אחת ארע לו אסון גדול ובנו נפטר על-פניו. פא שמואל אחיו לנחמו ולחזקו בדבורי אמונה, וראה שצפרניו של אחיו גדלו והוא לא קצצן. שאלו שמואל: "מדוע לא גזזת את צפרניך הארוכות?" הביט בו אחיו ושאל: "אלו היה מתרחש אצלך אסון גדול כזה חלילה, והיית מתאבל על בנה שמת, האם היית גוזז את צפרניך בשעת האבל?" לא עברו ימים מרבים, והתקיים בהם הפסוק בקהלת "כשגגה שיצא מלפני השליט". מכיון שהזכיר אחיו של שמואל כיצד יתנהג אם אצלו יארע אסון דומה, קרה לו הדבר באמת ואחד מבניו של שמואל מת לא עלינו. פא פינחס אחיו לנחמו, וכשראהו שמואל, נטל את צפרניו וזרקו מתוך צער וחרון כלפי אחיו, ואמר לו: "הנה לך כגמולך, האם לא ידעת כי 'ברית פריה' לשפתים?"! ללמדך כמה כח הלשון וכמה צרי להאזהר בכל מלה, שלא להביא חלילה אסונות באמצעות הדבור. (מסכת מועד קטן)

כ"ד ספרי קדש יש בתנ"ך, ואחד מהם הוא ספר עזרא שכולל בו גם את ספר נחמיה. ותמהו חז"ל, הרי כל דברי עזרא אמרם נחמיה בן חכליה, ומדוע אפוא לא נקרא ספרו על-שמו? ואמר רב יוסף: מפני שספר נחמיה בגנותם של ראשונים, שנאמר "והפחות הראשונים אשר לפני, הכבידו על העם ויחזו מהם בלחם ויין אחר פסך שקלים ארבעים, גם נעריהם שלטו על העם, ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלקים", ומפני בן לא זכה שיקרא הספר על-שמו. (מסכת סנהדרין)

אחד ממלכי ישראל הידועים היה אחאב בן עמר, שפולחן על ישראל במשך עשרים ושתים שנה, אך הוא הלך אחר יצרו הרע והכעיס את הקב"ה במעשיו הרעים. רבים בעם ישראל בדורו של אחאב היו אף הם עובדי עבודה זרה רחמנא לצלן, והלכו אחר הבעל והעשתות ועבדו אלילים מעשי ידי אדם, עץ ואבן, אולם למרות חטאם הפכד, היו נוחלים נצחונות מפלאים בעת מלחמותיהם. בכל מלחמה הייתה ידם של בני ישראל על העליונה והיו מכים באויביהם מפה רפה ושולטים עליהם ביד קשה. ולעומת זאת, שנים רבות לפניהם, בתקופתו של שאול המלך, עוד בטרם נבנה בית המקדש הראשון, עבד עם ישראל את הקב"ה באמת ובאמונה, וכלם היו בקיאים בכל התורה כלה ואפילו ילדים קטנים ידעו את כל הנאמר בתורה, אולם למרות זאת היו בני ישראל מפסידים במלחמות ונופלים לפני אויביהם. והדבר תמוה ואומר דרשני, כיצד יתכן שבני ישראל בדורו של אחאב שהכעיסו את הקב"ה בעבודה זרה, הצליחו במלחמותיהם, ואלו דורו של שאול שעבדו את ה', הפסידו במלחמותיהם? אלא שהבדל גדול היה ביניהם, דורו של אחאב לא היו בעלי לשון הרע ורכילות, ולכן נתן להם הקב"ה לנצח את אויביהם למעלה מדרך הטבע, ואלו בדורו של שאול היו בעלי לשון הרע, שלא שמרו את לשונם כראוי, כדאג האדמי והזיפים שהלשינו על דוד המלך, ולכן נענשו ונפלו במלחמות. ללמדך כמה חמור העון של דבורים אסורים וכמה כח הלשון להכריע לשבט או לחסד. (ירושלמי מסכת פאה)

פעם אחת, הלך רבי חנינא בן דוסא בדרך, ולפתע ראה אריה שואג בא לקראתו. לא נבהל רבי חנינא מהאריה המשחר לטורף, ובכחו הגדול, פנה אל האריה ואמר לו: "מלך חלש אתה! האם לא השבעתי אותך שלא תראה בארץ ישראל ולא תפחיד אנשים? מה לך אפוא פאן?" מיד נבהל האריה מפניו של רבי חנינא ונמלט מן המקום במהירות. רץ אחריו רבי חנינא כדי לפיסו, ואמר לאריה: "מבקש אני לפיסך על שפגית אותך מלך חלש, והרי הקב"ה שבראך קרא לך גבור, שנאמר 'ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל'". ולמדו אנו מכאן, כמה היה רבי חנינא נזהר שלא לפגוע בלשונו אפילו בבעלי חיים. (מדרש תנחומא)

מתפל

אמרות ופתגמים

• "דבר אל־בני־ישראל וְיִסְעוּ" - על־ידי דבורי האדם, הוא ממשיך טובה וישועה לעצמו, ומי שנמצא חלילה בשביה ידבר מענין ארבעה צריכים להודות, ועל־ידי כך הוא מביא גאולה לעצמו. (הבעל־שם־טוב)

• "כִּכְל־הֵי־צֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה" - לא רק היוצא מפיו יעשה, אלא גם כִּכְל־הֵי־צֵא מפיו, בכ"ף הדימיון, גם מה שדומה ליוצא מפיו, עליו לקיים. (המגיד מדובנא)

• "קחו עמכם דברים ושובו אליה" - ראשית צריך האדם לשוב בתשובה על הדברים, על הדבורים האסורים, ואז יזכה לשוב ולהתקרב אל ה'. (החוזה מלובלין)

• "בא־אתה וכל־ביתך אל־התבה" - אם אתה אומר אפלו תבה אחת, מכרח אתה לחוש כאלו אתה מכניס את כל פנימיותך אל תוך התבה, בכל רמ"ח איבריו, ולהחשיב כל־תבה היוצאת מפיו. (רבי משה מקוברין)

• "וַיֵּשְׁבוּ וַיִּחְנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת" - יש לשבת ולנוח לפני שנותנים חרות לפה לדבר... (רבי צדוק הכהן מלובלין)

• "במדבר בערבא מול סוף" - לעתים רוצה האדם לדבר דבר־מה שגורא לו כי ערב ומתקן הוא, אולם יש לו להתבונן "מול סוף", מה יצא לו בסוף מדבורו... (רבי יוסף אלטר מראדוויץ)

• "וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבָרִים בְּיוֹמוֹ" - דבר הוא מלשון דבור, כי על־ידי דבורי התורה שהשיגו באמצעות הפה, השיגו בכל־יום השגה חדשה בתורה. (התפארת שלמה)

• "סיג לחכמה שתיקה" - החכמה מקפת בסג ובגדר מסביב, ומזהו הסג? שתיקה. (רבי מרדכי פייבוש מהוסיאטין)

• "הכל הכלל הכלל" - רמז כאן שלמה המלך, שהכל תלוי בהכל פיו של האדם. (שיח ישראל)

• "ואנכי תולעת ולא־איש" - יש אנשים הנוהרים מלאכל תולעת, ואינם נוהרים לבלע אנשים חיים. (רבי ברוך מקוסוב)

• "פה־להם ולא ידברו" - אם משתמשים בפה להם, רק לצרכי הגוף, אזי "ולא ידברו" - אינם יכולים לפתח את פיהם לדבר שבקדשה. (ה"ת אברהם מסלונים)

• אמר רבי יוחנן בשם רבי יוסי ברימיה: מאי דכתיב "מה יתן לך ומה־יסיף לך לשון רמיה"? אמר הקב"ה ללשון: "כל איבריו של אדם זקופים ואמה מוטל, כל איבריו של אדם מבחוץ ואמה מופנים, והקפתי לך שתי חומות, אחת של־עצם ואחת של־בשר. (מסכת ערכין)

• אמר ריש לקיש: מאי דכתיב "אם־ישך הנחש בלוא־לחש ואין יתרון לבעל הלשון"? לעתיד לבוא, מתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך בשאתה עוקץ? משיב להם הנחש: וכי מה הנאה יש לבעל הלשון? (ירושלמי)

• רבי אליעזר ברי־עקיבא אומר: אדם נאה ומשבח ומוציא דבר מגנה מפיו, משל למה הדבר דומה? לטרקלין גדולה וביב של ברסקי קבוע בתוכה. (מסכת דרך ארץ)

• אמר רבי יוחנן, מניין שברית ברותה לשפתים? שנאמר "וַיֹּאמֶר אֲבִיהֶם אֶל־יַעֲקֹב שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאִנִּי וְהַנַּעַר נִלְכָּה עֲדִיכָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹכָה אֲלֵיכֶם". הסתיע הדבר שאברהם חזר יחד עם בנו יצחק כשהוא שלם, ולא שחטו על־המזבח. (מסכת מועד־קטן)

• "וימתו האנשים מוצאי דבת־הארץ רעה במגפה לפני ה'", והלא דברים קל־זחמה, ומה ארץ שאין לו פה לדבר, ולא פנים ולא בשת, בקש הקב"ה עלבונה מ־המרגלים - המדבר דברים פגוג חבוי ומבישו, על־אחת כמה וכמה שביבש הקב"ה עלבונם. (תוספתא ערכין)

• אמר רבי יהושע ברי־לוי: לעולם אל יוציא אדם מגנה מפיו, שהרי עקם הפתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגנה מפיו. רב פפא אמר תשע, רבינא אמר עשר, רב אחא בר־יעקב אמר שש עשרה. תנא דבי רבי ישימאאל, לעולם יספר אדם בלשון נקייה. (מסכת פסחים)

• רבי שמעון ברי־אלעזר אומר: לעולם יהא אדם זהיר בתשובתו, שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה, פקרו המינים לומר שיש ממש בעבודה־זרה, שנאמר "וַאֲשַׁלְּכֶהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הָזֶה". (מסכת מגילה)

מקרה מצער נוסף ארע לשמואל האמורא. פעם אחת, הגיעו כמה בנות ישראל לעיר נהרדעא, לאחר שנתפסו בידי האויבים בשביוות חרב, והם הגלו את השביוות אתם והביאו אותן אל העיר. בא אביו של שמואל, ושכר שומרים כדי לשמור על השביוות שלא יארע להם נזק חלילה. ראה שמואל את־הדבר, ושאל את־אביו בתמימה: "מדוע שוכר אתה שומרים להגן עליהן? וכי מי שמר אותן עד שהגיעו אל עירנו"?! התפלא אביו על־דבריו ואמר: "אלו חלילה היו אלו בנותיך שגלוקו בשבי, האם לא היית שמח אלו מעמידים עליהן שומרים כדי לשמור עליהן לבל ינזקו? ומה לך אפוא תמה ומזלזל בהן?" שוב התקיים בשמואל הפסוק "כשגגה שיצא מלפני השליט", ובנותיו של שמואל גלוקו אף הן בשבי, ובצממו טעם טעמה של שביה. כמה כחה של קללה שבאה אף שלא בכונה. (מסכת כתובות)

רבי יהונתן איבשיץ סבל רבות בימי חייו ממחלוקות ורדיפות, אולם הוא קבל את ספריו באהבה והצדיק עליו את־הדין. פעם באו אליו תלמידיו בבהלה וספרו לו, כי מתנגדיו מבקשים להרע לו ולהטעימו מנחת זרועם מפני שנאתם הגדולה כלפיו. הרגיע אותם רבי יהונתן ואמר: "מציינו בתורה, כי באשר שלח משה רבנו את־יהושע יחד עם המרגלים, התפלל עליו ואמר 'יה יושיעך מעצת מרגלים'. אולם באשר שבו מתור את־הארץ, וכל העדה אמרו לרגם באבנים את יהושע וכלב, מפני ששבחו את הארץ, לא עשה משה מאומה כדי להציל אותם מן האבנים. נמצאנו למדים אפוא מקאן, שמהבל פיהם של־ישראל יש לחשש יותר מאשר מאבניהם ונחת זרועם, כי כח הפה גדול לאין ערוך לשבט או לחסד". (קדושת הדיבור)

מספר

ספורי צדיקים

מוטב להעניק לו את הממתק לאחר צום תשעה באב, כי אין מן הראוי לענג את הגוף בשעת האבל של כלל ישראל על חרבן בית מקדשנו ותפארתנו. למחרת בערב, לאחר צאת הכוכבים ותפלת ערבית, התענג הרב ושאל: "היכן הוא הילד ששטה אמש את יין ההבדלה? פרצוני לקים את הבטחתי ולתת לו את הממתק המבטח מאמש". נענה השכן, אבי הילד, ואמר שהדבר לא נחנץ כל־כך, אולם רבי יהודה צדקה עמד על דעתו ובקש לשלח את הילד אליו הביתה כדי לקבל את הממתק. "מוצא שפתיה תשמור" טען הרב בהתרגשות, "וביחוד יש לקים הבטחות שמבטיחים לילדים קטנים". (וזאת ליהודה)

בשעורו המיוחד, הנהיג רבי יהודה צדקה, שכל מי שנכשל בלשון הרע ודבורים אסורים, יבוא מעצמו להתנדות אצלו וישלם קנס פספי בסך לירה אחת, כדי לכפר על עונו. מעשה בתלמיד אחד שחבריו טענו שדבריו אסורים, אולם הוא עמד על דעתו שאין בכך אסור. הובא הדבר לפני רבי יהודה, והוא פסק לחמרה, ומפיון שהתלמיד חזר על דבריו שמונה פעמים, קנסו בקנס גבוה של שמונה לירות, כנגד שמונת הפעמים שטעה. מיד לאחר מכן, פנה רבי יהודה אל התלמיד, פיסו בדברים רבים ואמר: "ראה נא, אלו היית מבקש לרכש לעצמך מלבוש נאה בעולם הזה, כפזה היית צריך לשלם בעבורו? והנה עכשו רכשית לעצמך במחיר לא גבוה, חלוקה דרבנן לעולם הבא בגזעך". באחד הימים, הניח רבי יהודה בעצמו לירה אחת על השלחן לעיני התלמידים, והתנדו לפניהם בענוה ובשפיל קול: "אמש שוחחתי עם אדם מסים, וחוששני שקא בדברי נכשלתי בדבור אסור, ולכן קונס אני את עצמי כפי שאני דורש מכם". לימים, ספרו התלמידים את הדבר, והפטירו: "בטוחים אנו שרבנו לא נכשל בלשונו אפילו באבק לשון הרע, וכל מה שעשה לא עשה אלא על־מנת להמחיש בפנינו את חמור הענין של דבורים אסורים". (ש)

רבי הלל מקולומי, היה ידוע כמוכיח בשער וכל־ימיו היה נוסע בין קהלות ישראל ומוחה בתקן כנגד כל פרצה בכרם ישראל. פעם נקלע לקהלה אחת, ודעתו לא היתה נוחה מסדר מכירת העליות לתורה, כאשר הגבאי נקב בסכומי כסף והמתפללים התחרו ביניהם על גבה הסכום. רבי הלל ראה בהזכרת מוון כולול בקדשת השבת, וכדרכו לא עצר ברוחו והוכיח את ראשי הקהלה ברתחה על הדבר. התנצלו הפרנסים וטענו, שלפני שבועות מספר, שבת במקום רבי צבי הירש מליסקא, והוא לא העיר להם מאומה על־הדבר, ואם־כן מה לו כי לין עליהם? התפלל רבי הלל על הדבר, ומיד במוצאי שבת נסע אל הצדיק מליסקא, ולא עצר ברוחו לתהות בפניו על פשר שתיקתו. שמע רבי צבי הירש את הדברים ונענה בנחת: "ראשית, מעולם לא ראיתי מנהג זה, שכן אותה שבת שאני שהיתי שם, היתה שבת חתן והעליות לא נמכרו כלל. ובנוסף, מתבאר לי הכתוב 'שם האחת שפרה ושם

אלה"אמרי יוסף" מספינקא, היו באות לעתים נשמות של נפטרים שהיו נוסעים אליו בחייהם, וירדו אליו מעלמא דקשט כדי לקבל ממנו תקון לנשמתם. פעם ספר לבנו רבי יצחק איזיק, כי אחד מפשוטי העם בספינקא, בא אליו פעם לאחר פטירתו וספר לו כי לו מר מאד בעולם העליון, ונשמתו סובלת יסורים גדולים ומרים. "איני יודע מדוע פה מיסרים את נשמת", ספר הנפטר לרבי, "כי הרי מעולם לא חללתי שבת ולא עברתי על שום עברה חמורה כל ימי חיי, אולם חוששני, שהדבר בא עלי בגלל שלא שמרתי את פי ולשוני מלדבר דבורים אסורים". (שושלת ספינקא)

רבי יצחק הכהן פיגנבוים מורשה, היה נזהר כל־ימיו בדבורו ושלל בכלל כל מלה. מעולם לא נשמעו ממנו דברי תורה בדרך הלצה, ולא השתמש בפסוקי התורה או בלשון חז"ל לחדוד. זהיר היה מאוד בדברי הראשונים, ומעולם לא השיג עליהם ובקר את דבריהם, ואף כשמצא דרך חדשה בסגית הגמרא, היה נזהר שלא להזכיר את דברי הראשונים שאינם מפרשים כדבריו, והיה אומר: "מצטער אני מאד כאשר אני מחדש פרוש חדש בדברי חז"ל, שלא כדברי הראשונים, אולם העקר אצלי הוא שדברי הגמרא עולים יפה". פעם באו אליו אב ובנו, ובקשו לעמוד לפניו לדין תורה. החלו השנים לטען את טענותיהם, ולפתע קם רבי יצחק ואמר: "איני רוצה לשבת בדין תורה זה, ופוסל אני את עצמי מלדון בו". התפללו הסובבים ושאלוהו על הסבה לכך, ורבי יצחק הסביר את דבריו: "יושב אני ושומע בפלצות וברעדה, כיצד הבן מדבר אל־אביו בלשון של זלזול וחסר כבוד. מפיון שפך, התעוררה בו סלידה מהתנהגותו של הבן, ואינו רוצה לדון אותו, כי לבי נוטה עליו לחיוב על שאינו נזהר בדבורו". (מגדולי התורה והחסידות)

בעיר פרשבורג, בימיו של ה"חת"ם סופר, התגורר יהודי אחד שהיה בראורין וידע ספר, אולם לקוי היה מאד במדותיו ובהשקפותיו. תדיר, לאחר שהיה נכנס אל ה"חת"ם סופר כדי לשוחח עמו בדברי תורה, היה ה"חת"ם סופר נוטל מיד ספר מוסר לאחר שהלה יצא מלפניו, והיה לומד בו זמן־מה, מפני שהיה חש, כי שהיתו של אותו אדם בקרבתו, מביאה אותו לידי קריאות מה ביראת שמים. למקרביו היה אומר: "הבל פיו של אדם זה, מטמא!" (כצאת השמש בגבורתו)

הדבר ארע כשלשה חדשים לפני פטירתו של רבי יהודה צדקה, ראש ישיבת "פרת יוסף", ונר אלקים טרם יכבה. בליל צום תשעה באב של אותה שנה, שנת תשנ"א, שחל במוצאי שבת, היה זקוק לטל את תרופותיו מחמת חלשתו, אולם לא רצה לעשות זאת טרם יבדיל על הכוס. קראו בני הבית לילד קטן ממשפחת השכנים, כדי שהלה ישטה את היין לאחר שישמע את ההבדלה מרבי יהודה. לאחר שהילד עשה כפי שהתבקש, אמרה לו הרבנית: "מגיע לך ממתק, בוא ואתן לך", אולם הרב העיר, כי

השנית פועה' כה. בני האדם מתחלקים לשני סוגים, חלק אחד בשם פועה, כי הם פועים ומתריעים על כל פרצה ומאורע, ומקנאים את קנאת ה' ברוח סערה וסופה. אולם אני משתדל לחלק האחר בשם שפּרה, שהם תמיד מחפשים לראות את החלק המשפר בעם ישראל ואת הצד הטוב שבהם, וגם כאשר יש להעיר ולסיר, יש לעשות זאת בטוב ובשלמה, מתוך אהבה ומנוחת הדעת, ואי יתקבלו הדברים בנעם". (תפארת בנים)

● ● ●

בבית מדרשו של רבי בונים טויסיג ממטרסדורף, בעל "תפארת בנים" בשכונת בתי אנגרין בירושלים, התפלל אחד מיקירי ירושלים, רבי מאיר יעקב גרינפלד, שזכה לשיבה טובה, ונפטר בגיל מפלג של כמאה שנה, ועד יומו האחרון היה צלול בדעתו ובריא בגופו. פעם התעניין אצלו רבי בונים ושאלו: "אמר נא לי, בפמה הארכת ימים?" ורבי מאיר יעקב השיב ואמר: "מעולם לא פגעתי באלת, אפילו לא בדרך בדיחה ושחוק". וספר רבי בונים, כי בעצמו ראה את רבי מאיר יעקב, שהיה יושב בבית הכנסת במקום קבוע במשך שנים רבות, ושם קבע את מקום תפלתו בדרך חז"ל. פעם בא אורח נכבד אחד אל בית הכנסת, ואחד הגבאים עזי הפנים דחף את רבי מאיר יעקב ממוקומו, והושיב את האורח על מקומו הקבוע. הביט רבי בונים מן הצד והשתומם לראות, כיצד רבי מאיר יעקב מבליג על כבודו וזקנותו, וללא אמר ודברים קם ועבר למקום אחר, ושם ישב כמשך כל אותה שבת, ללא שום טרניה ותלונה. (ש)

● ● ●

בצעירותו, חלה ה"חפץ חיים" בשחפת, שנחשבה בימיו כמחלה קטלנית רחוקה לצלול, וכמעט חסרת רפואה. נסע ה"חפץ חיים" לדרש ברופאים שבורשה, והללו נמנו וגמרו כי ימיו ספורים. נבהל ה"חפץ חיים" לנפשו וחלשה דעתו מאד, שכן זמן מה לפני כן הדפיס את ספריו "חפץ חיים" ו"שמירת הלשון", והתירא שפאי יתחיל שם שמרים על-ידו, שכן אם אמנם שמר על פיו ולשונו, מדוע אפוא לא האריך ימים כפי המבטח בדרך דוד המלך עליו השלום בתהלים "מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב, נצר לשונה מרע ושפתיו מדבר מרמה". רחמו עליו מן השמים ובדרך נס התרפא והאריך ימים עד קרוב למאה שנה, והתברר לו למפרע, כי באמת הקפיד על מצוה זו ושמר על לשונו כראוי, ולכן זכה להאריך ימים בטוב ובנעימים. כשהגיע לגיל גבורות, הודיע ה"חפץ חיים" בישיבה שזיאלו לבוא ולהשתתף בשמחתו לרגל יום הולדתו השמונים. כשראה שהתלמידים מתפללים על דבריו, שכן תמיד עורר אותם שאת יום ההולדת יש להקדיש לחשבון הנפש, ללמד משגיאות העבר ולתקן את העתיד, הסביר את דבריו כה: "חוגג אני יום הולדתי, כדי לפרסם את הנס. כי מעת שהחליטו הרופאים בורשה כי ימי ספורים, זכיתי להגיע לגבורות שלא כל אחד זוכה לכה, ורוצה אני לפרסם כי נכונה היא הסגולה של שמירת הלשון לאריכות ימים, ומפני שיש כאן קדוש השם, לכן חוגג אני את יום הולדתי בפרהסיא". (קדושת הדיבור)

● ● ●

רבי משה יהודה ליב זילברברג מקוטנא, בעל "זית רענן", שמר על לשונו מכל משמר, ונוהג היה לכנות ולומר על כל מי שהתרחק מדרך התורה והמצוות, כי הוא חלוש בנפשו, ומעולם לא הוציא מפיו את הבטניים "פושע ישראל" או "רשע". פעם

בקר אצלו אחד מתושבי קוטנא שסטה מדרך השם, ובכל פעם היה הרב שואל אותו מדוע הנו כה חלוש וחסר כח. תמה האיש על דבריו, וטען בפניו כי אין הוא חלש כלל ומצב בריאותו תקין, עד שבני הבית הסבירו לו, כי פגנתו של הרב למצבו הרוחני שנחלש, ולא לבריאות גופו. פעם עלה הרב מקוטנא אל רבי יצחק מאיר מגור בעל "חדושי הרי"מ", בפרוס ראש השנה, ונכנס עמו בופות הלכתי סוער. עמד הרב מקוטנא על דעתו בתקוה, ובין הדברים פלט ואמר אל החדושי הרי"מ: "כבודו כבר שריו באוירת יום הדין הקרב ובא, ולכן אין דעתו פנויה לראוי להקדיר הדין בסגיה שאנו חולקים בה". לשמע הדברים חזר החדושי הרי"מ וקבלם בסלחנות, אולם לאחר שציא הרב מקוטנא מולפניו, הכהו לבו על שנכשל בלשונו והקל בכבודו של החדושי הרי"מ שהיה מבגר ממנו בשנים ועמד לפניו ביראה והערצה. מיד שב על עקבותיו, חלץ את נעליו ועמד כנזוף לבקש סליחה על פליטת הפה שלו. התרגש רבי יצחק מאיר מאד, ומיד הושיב את אורחו והרגיע את רוחו כי שום דבר עלבון ובזיון לא יצאו מפיו, ומאז התחזקה ידידותם ביתר שאת. (מגדולי התורה והחסידות)

● ● ●

כשחזר ה"אמרי אמת" מגור לפולין, מנסיעתו הראשונה בארץ ישראל, פנה אליו אדם חשוב אחד, שדעתו לא הייתה נוחה מדבקותו של הרבי בארץ הקדש שאנשים הרחוקים מתורה ומצוות שלטו בה, ושאלו: "הרי אמרו חז"ל, כי אורא דארץ ישראל מחכים, מה חכמה הביא אפוא מר משם?" חזר הרבי ואמר בקצרה: "סיג לחכמה שתיקה" ... (חיים שיש בהם)

● ● ●

אחד ממוקדיו של רבי יוסף דב סולוביצ'יק מבריסק, ראהו עוד בתקופת כהנתו בעיר סלוצק, שהוא נוהג להחזיק בידו קפסה קטנה לטבק עשויה זהב, ובכל פעם שהוא מתחיל לדבר עם אדם כלשהו, הוא פותח את הקפסה ומביט על הפקסה הפנימי שלה. התמלא התלמיד בסקרנות לפשר מעשהו של הרבי, והחל לעקב אחר הרב כדי לראות מה פתוח בתוך הקפסה. פעם אחת, הזדמנה לידו שעת כשר, וכשפתח את הקפסה ראה שחרוטות בה שש האותיות שפ"ו שמי"ו בראשי תיבות, אך לא עלה בידו לפענח אותן. לבסוף לא הצליח לשלט בסקרנותו, ופנה אל רבי יוסף דב כדי לברר את הדבר. גלה לו הרב את הרו ואמר: "בני הקר, הלא מקרא מלא הוא במשלי 'שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו'". (אמרי אליהו)

● ● ●

רבי יחיאל יהושע מבאאלא, בעל "חלקת יהושע", שהתייחס בילדותו מאביו, שהיה פעם בבית דודו רבי יוסף צבי קליש מסקרנוביץ בהיותו ילד קטן, ודודו שזכה לבקר בארץ הקדש, דבר בהתלהבות על קדשת הארץ והאריך בשבחה. הדברים כה חדרו ללבו הרב של הילד הקטן, עד שבעת ששחק עם ילדי הדוד, עשו עצמם כאילו הם עולים לארץ הקדש. נטלו קרש עץ רחב, והכניסוהו לתוך שלולית מים, התישבו על הקרש והחלו 'לשוט' ולהפליג לארץ הקדש, עד ש'הסירה' התהפכה והם נפלו אל תוך הרפס והבין ובגדיהם הכתמו והתלכלכו לחלוטין. כשראתה הדודה את הילדים עם בגדיהם המכתמים, החלה לצעק עליהם, וכששאלה את ילדיה מי יום את הרעיון לשחק בשלולית הבץ, חששו ילדיה מבעסה, ולכן הטילו את האשמה

התנהגותם של פְּמָה מִן הַיְלָדִים שֶׁגָּרְמוּ לַקֵּטָה, הַכְעִסָה אֶת יִשְׂרָאֵל הַקָּטָן, וְהָיָה יִסְרָם בְּדַבְרֵי תוֹכְחָה, וְכַמְעַט אָמַר גַּם לְהַעֲנִיֵּשׁ בְּשֶׁבֶט פִּי וּלְהַטִּיל עֲלֵיהֶם מֵאֲרָה וְאֶלָּה. מֵאַחֵר יוֹתֵר סֵפֶר לְאֲבִי אֶת קוֹרוֹתָיו, וְאֲבִי מֵצָא הַזְמָנוֹת טוֹבָה לְהַדְרִיף אֶת בְּנוֹ בְּשִׁמְרִית הָפָה וְעַל פֶּחַ הַדְּבוּר שֶׁל הָאֵדָם, וְכֵן אָמַר לוֹ: "דַּע לָךְ שֶׁיִּכּוֹל הָאֵדָם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּפִי לְשֶׁבֶט אוֹ לְחֶסֶד, וְגִדּוֹל הַכֶּחַ שֶׁיֵּשׁ בְּפִי הָאֵדָם. עָלֶיךָ לְהַשְׁמֹר מְכֹל מִשְׁמֹר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא חֲלִילָה דְּבַר קָלָה מִפִּיךָ עַל שׁוֹם בְּרִי־יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט שְׁעִתִּיד אֲתָה לְהִיטֹב מִנְהִיג עֵדָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְכִי שְׁשׁוֹמֵר אֶת־פִּי שֶׁלֹּא לְדַבֵּר דְּבוּרִים אֲסוּרִים, מִתְקַיֵּמוֹת בְּרִכוֹתָיו וְעוֹשׂוֹת רָשָׁם בְּשָׂמִים". מֵאַזֵּי, שְׁמֵר הַבָּבָא סָאֵל עַל־פִּי מְכֹל־מִשְׁמֹר, וְכָל הַיֵּצֵא מִפִּי הִיָּה רַק בְּקִדּוּשׁ, וְהִתְקַיְּמָה בּוֹ הַבְּטָחָתוֹ שֶׁל אָבִיו, וְכָל בְּרִכוֹתָיו לֹא שָׁבוּ רִיקָם, בְּבָחִינָה "וְתִגְדֹּר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ". (תולדותיו)

פְּעָמִים רַבּוֹת, הָיָה הַמְּגִיד הַיְדוּשְׁלָמִי רַבִּי שְׁלֹמֹם מִרְדְּכִי הַכֹּהֵן שֶׁבְּדָרוֹן, מְכַתֵּת אֶת רַגְלֵיו לַחוּץ לְאֶרֶץ, שֶׁם פָּעַל גְּדוּלוֹת וְנִצְרוֹת לְמַעַן בְּצוּר הַתּוֹרָה וְהַדָּאָה. בְּשׁוּבוֹ לְבֵיתוֹ מֵאַחַת מִנְּסִיעוֹתָיו, לְאַחֵר כְּשֶׁמִּנְהַל חֲדָשִׁי הַעֲדוּתָה, שֶׁמִּחוּ בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לְרֹאוֹתוֹ בְּרִיא וְשָׁלֵם וְעָרְכוּ לוֹ קִבְלַת פָּנִים לְבָבִית. בְּמַהֲלָךְ קִבְלַת הַפָּנִים הַבְּחִינָה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, כִּי הַסּוֹדֵר בּוֹ הַתַּעֲשָׂף מִפְּנֵי הַצָּנָה, קָרוֹעַ וּבְלִי מֵרֵב זָקֵנָה וְשִׁמוּשׁ. עוֹרְרָה הַבַּת אֶת בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה עַל־כֵּן, וְכָלֵם תִּמְחֹו וְשִׁאֲלוּ בְּקוֹל: "אֲבָא, הֲרִי הִיִּית זָמָן רַב בְּחוּץ לְאֶרֶץ, וּמִדּוּעַ לֹא קִנִּיתָ לְעַצְמְךָ כְּלוּם? מִי זֶה הַמְּבַקֵּר בְּאֶרֶץ הָאֱבָב וְלֹא קוֹנֶה לְעַצְמוֹ מֵאֲמֹה"? בְּדָקוֹ בְּנֵי הַבַּיִת אֶת הַמְּוֹדוֹת וְהַחֲבִילוֹת, וְרָאוּ כִּי אֵין בּוֹ שׁוֹם דְּבַר חֲדוּשׁ, וְכָל הַבְּגָדִים וְהַפְּלִים יְשָׁנִים וּמִשְׁמָשִׁים. עַמֵּד רַבִּי שְׁלֹמֹם וְשִׁתַּק, וּלְפָתַע לְאַחֵר שֶׁנִּדְמוּ הַקּוֹלוֹת, שֶׁלֹּף מִכִּיסוֹ מִכְשִׁיר הַקִּלְטָה קָטָן, שֶׁהָיָה בְּאוֹתָם זָמִים דְּבַר נָדִיר בְּיוֹתֵר, וּבְעוֹד כָּלֵם מִבִּיטִים בְּהַתְפַּעְלוֹת, לַחֵץ עַל הַמְּוֹתָג וְהַמְּכֻשֵּׁר הַחֵל לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹת. לְפָלִיאַת כָּל בְּנֵי הַבַּיִת, חֲזַר הַמְּכֻשֵּׁר עַל כָּל טָקָס קִבְלַת הַפָּנִים, וְהֵם שְׁמָעוּ אֶת עֲצָמָם בְּהַקְלָטָה. הַסֵּתֶפֶר, שֶׁרַבִּי שְׁלֹמֹם הִפְעִיל אֶת הַמְּכֻשֵּׁר עִם כְּנִיסָתוֹ בְּבֵית וְהַקְלִיט אֶת כָּל הַקּוֹלוֹת שֶׁנִּשְׁמָעוּ בְּמַהֲלָךְ קִבְלַת פָּנָיו. "רוֹאִים אַתֶּם" פָּנָה רַבִּי שְׁלֹמֹם אֶל בְּנֵי בֵיתוֹ, "הִנֵּה לָכֶם הַתְּגַלְמוֹת דְּבָרֵי חַז"ל, 'עֵין רוֹאָה וְאֵזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בִּסְפָר נִכְתָּבִים'. כָּל דְּבוּר, כָּל שֶׁקָרַא אוֹ שִׁחָה אֲסוּרָה, הַכֵּל מְקַלֵּט וּמִתְעַד", סִים רַבִּי שְׁלֹמֹם וְהוֹסִיף בְּחִינָה שֶׁל־נִצְחוֹן "וְזֶה מֵה שֶׁקִּנִּיתִי בְּחוּץ לְאֶרֶץ" ... (קול חוצב)

עַל בְּוִדּוּדָם הַיָּלֵד יִחְיָאֵל יְהוֹשֻׁעַ, בְּעוֹד לֵאמֹתוֹ שֶׁל־דְּבַר הָיָה הֵם בְּעַלִּי הַרְעִיּוֹן וְהֵם גָּרְרוּ אוֹתוֹ עִמָּם. הַתְּמַלְאָה הַדּוּדָה בְּכַעַס עַל הַיָּלֵד הַקָּטָן, וְעַל־אִף הַיָּחִיד יְתוֹם חֶסֶד יִשְׁעִי, הַעֲנִיקָה לוֹ מִנְחַת זְרוּעָה בְּרַב חֲרוּנָה, וְאִף הַדּוּד לֹא חָשָׁן אֶת שֶׁבֶט לְשׁוֹנוֹ מִהַיָּלֵד, אֲלָא שֶׁהוּא קָבַל אֶת הַדְּבָרִים בְּשִׁתִּיקָה, הַקְּשִׁיב בְּדוּמְיָה וְהַבְלִיג עַל כָּאֲבוֹ. כְּשֶׁהַחֵל הַדּוּד לְחַקֵּר אֶת יְלָדָיו הַתְּבַרֵּר לוֹ, כִּי לְחֵם נִעְנֵשׁ הַיָּתוֹם הַקָּטָן, בְּעוֹד יְלָדֵיהֶם שְׁלָהֶם הֵם אֵלּוֹ שֶׁהָיוּ אֲמוּרִים לְהַעֲנֵשׁ חֲמוּרוֹת, הֵן עַל מַעֲשֵׂה הַשׁוֹבָבוֹת וְהֵן עַל חֶסֶד הָאֵמֶת בְּדַבְרֵיהֶם. הַצֵּטָעֵר רַבִּי יוֹסֵף צְבִי מֵאֵד, קָרָא לַיָּלֵד וְשִׁאֲלוּ: "מִדּוּעַ לֹא הַצֵּטָדִיקָתְךָ וְלֹא סִפְרָתְךָ כִּי לְחֵם אֲנִי חוֹשְׁדִים בָּךְ? מִדּוּעַ לֹא גִלִּיתְךָ אֶת הָאֵמֶת כִּי יְלָדִי הֵם אֵלּוֹ שֶׁמִּשְׁכּוֹ אוֹתָךְ אַחֲרֵיהֶם לְמַעֲשֵׂה הַמְּשׁוּבָּה"? פָּתַח הַיָּלֵד אֶת פִּי וְסִפֵּר בְּתִמְיּוּת: "בְּשִׁבְתִּי קִדְשׁ, רִאִיתִי אֶת אֶחָד הַמִּתְפַּלְלִים בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, כִּיצַד הוּא פוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ בְּשִׁלּוּמָם שֶׁל הַמִּתְפַּלְלִים, וּמְכַרֵּם בְּבִרְכַּת שְׁבַת־שְׁלֹמֹם, אוֹלָם לְפָלִיאֲתִי לֹא עָנָה לוֹ אִישׁ עַל בְּרִכְתּוֹ. חֲקַרְתִּי אַחֵר הַדְּבַר וְהַתְּבַרֵּר לִי, כִּי אוֹתוֹ אָדָם הוּא 'מוֹסֵר' הַמְּלָשִׁין עַל בְּנֵי הָעִיר, וְלָכֵן הוּא שָׁנוֹא עַל כָּל הַמִּתְפַּלְלִים עַד שֶׁהֵם לֹא מְדַבְּרִים אִתּוֹ מִטּוֹב וְעַד רָע. חֲשַׁבְתִּי רַבּוֹת עַל הַדְּבַר, וּבִאֲוֹתוֹ יוֹם קִבְלַתִּי עַל עֲצָמִי קִבְלָה אֲמִיצָה, לְקַבֵּל אֶת הַכֵּל בְּאַהֲבָה וְלֹא לְהַלְשִׁין מִעוֹלָם עַל שׁוֹם אָדָם, יְהִיָּה מִי שִׁיְהִיָּה" ... (עבודת יחיאל)

כְּשֶׁשָּׁהָה פְּעַם רַבִּי אֶלְחָנָן וְסָרְמָן בְּלוֹנְדוֹן, הִגִּיעַ לְאַחֵר הַתְּפִלָּה לְבֵית מִאֲרָחָיו הַקְּבוּעִים, מִשְׁפַּחַת שְׁטֵרֶנְבוּג, וּבִקֵּשׁ לְקַדֵּשׁ עַל הַיּוֹם. בְּטָרֵם הַחֵל בְּקִדּוּשׁ, שָׁאֵל אִם כָּל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְהָאוֹרְחִים נִמְצְאִים כָּבֵר, אוֹלָם אֶחָד הַיְלָדִים הִשִּׁיב לוֹ, כִּי הַשְּׁפָחָה הַיְּהוּדִית טָרֵם נִכְנָסָה. הַצֵּטָעֵר רַבִּי אֶלְחָנָן עַל בְּטוּיוֹ, וּמִכִּיּוֹן שֶׁתִּמֵּד הָיָה רָגִיל לְתוֹר אַחֵר לְשׁוֹן יָפָה וּמִכְבָּדָת, הָעִיר לַיָּלֵד בְּכָנִים מִסְבִּירוֹת: "מִצִּיגוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁחֲלָקָה בְּלִשׁוֹנָה בֵּין עוֹבְדַת נִכְרִיָּה אֲשֶׁר נִקְרָאת שְׁפָחָה, לְבֵין בַּת־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאת בְּשֵׁם אֲמָה עֲבָרִיָּה. וְאִף אֲנִי יֵשׁ לָנוּ לְהִנָּח כְּבוֹד בְּעוֹזְרַת הַיְּהוּדִיָּה, וְלֹא לְכַוֵּנָתָה בְּלִשׁוֹן שְׁפָחָה שֶׁאֵינָה לְכַבֹּדָה". (משולחן גבוה)

עוֹד מִלְּדוֹתוֹ, הַתְּלַבֵּט הַבָּבָא סָאֵל רַבִּי יִשְׂרָאֵל אֲבוּחֲצִירָא, מִשְׁמִירַת לְשׁוֹנוֹ מִדְּבוּרִים אֲסוּרִים וְדְבָרֵי קִטְרוּג עַל עַם־יִשְׂרָאֵל, וְלִהְנַתָּה זֶה הִגִּיעַ בְּעַקְבוֹת מַעֲשֵׂה שְׂאֵרֵעַ לוֹ. בְּיִלְדוּתוֹ, בְּהִיּוֹתוֹ כְּבֹן עֶשֶׂר, שִׁחַק בְּחִבְרַת יְלָדִים בְּגִיגִילוֹ, וּבִיְחִיהֶם הַתְּפַתָּחָה מְרִיבָה בְּדִרְכָם שֶׁל־יְלָדִים.

מִמְלָכָה

מִתְנַגְדִּיו שֶׁל הַרְמֵב"ם הָעֲלִילוֹ עָלָיו עֲלִילַת־שָׂוֵא בְּפָנֵי הַשְּׁלִטְוֹנוֹת, וְכֹאֲשֶׁר הַתְּגַלָּה דְּבַר מְזֻמָּתָם, הוּבָאוּ לְדִין וְנִגְזַר דִּינָם שֶׁלְשׁוֹנָם תִּקְצַץ מִפִּיהֶם. אָמַר עֲלֵיהֶם רַבִּי אַבְרָהָם בְּרִי־חֶסְדָּאִי אֶת הַפְּסוּק שֶׁאָמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ בְּתַהֲלִים: "שִׁתּוֹ בְּשָׂמִים פִּיהֶם - וְלְשׁוֹנָם תַּחֲלֹךְ בְּאֶרֶץ" ...

בְּעַל הַקּוֹרָא הַקְּבוּעַ שֶׁבְּעִיר סְלוֹנִים, הִגִּיעַ לְזָקֵנָה וְקוֹלוֹ נִחְלָשׁ, עַד שֶׁהַמִּתְפַּלְלִים טָעְנוּ כִּי קִרְיָתָהּ אֵינָה נִשְׁמַעַת. הוֹרָה רַבִּי אִיזִיל חֲרִיף, רַבָּה שֶׁל־הָעִיר, לְמַנּוֹת בְּעַל קוֹרָא אַחֵר בְּמִקְוָמוֹ שֶׁל הַזָּקֵן. כִּדִּי שֶׁקִּרְיָתָהּ תִּשְׁמַע בְּרָאִי. בָּאוּ יְדִידָיו שֶׁל הַקּוֹרָא הוֹתִיק וְטָעְנוּ: "אִידָּא אֲפֻשֶׁר לְהַעֲבִיר אָדָם מִחֲזָקָתוֹ בֵּה הוּא מִחֲזִיק זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה רְצוּפוֹת"? הִשִּׁיב לָהֶם רַבִּי אִיזִיל: "תִּמְחֹה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׂאִינְכֶם זִכְרִים אֶת דְּבָרֵי הַגְּמָרָא, כִּי חֲזָקָה בְּלִי כּוֹל אֵינָה חֲזָקָה" ...

רָגִיל הָיָה הַסָּבָא קִדִּישָׁא רַבִּי יִשְׂרָאֵל מְרוֹז"ץ לֹא־מֵר: "רָאוּי הִיָּה, שִׁיְהִיו לוֹ לְאָדָם שְׁנֵי פִּיּוֹת, אֶחָד לְדְבָרֵי תוֹרָה וְתַפְלָה, וְאֶחָד לְדְבָרֵי חֵל. אֲלָא מֵאִי? אֵלּוֹ נִתֵּן הָאָדָם לְדְבָרֵי חֵל בְּלִבָּד, אֵיךְ אָדָם יִכּוֹל לְעַמֵּד בְּדִל"ת אֲמוּנָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי רִיחַ הַצְּחָנָה שֶׁל פִּי הַעֲסוּק בְּדְבָרֵי חֵל בְּלִבָּד" ...

הַדִּיּוֹט אֶחָד הָיָה בְּקִהְלָה, שֶׁהָיָה כְּבַד־פָּה וְכְבַד־לִשׁוֹן, אוֹלָם הוּא הַחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לַחֲזוֹן בְּעַל נְעִימָה עֲרִבָה. פְּעַם יָרַד לְפָנֵי הַתְּבָה, וּכְשֶׁסִּים אֶת הַתְּפִלָּה שֶׁנִּאֲמָרָה בְּעֶרְבוּבָיָה וּבְלִי חֲתוּף הַלִּשׁוֹן, אָמַר אֶחָד הַמִּתְפַּלְלִים הַפְּקָחִים: "חַז"ל אָמְרוּ, שְׂאִנְשֵׁי הַכְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה הַתְּקִינוּ לֹא־מֵר קִדִּישׁ בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבְיִנוּ הַמִּלְאָכִים וְלֹא יִתְקַנְאוּ. אוֹלָם לִגְבִי אָדָם זֶה, לֹא הָיָה צְרִיף לְטָרַח לְהַתְקִין אֶת הַקִּדִּישׁ בְּאֲרָמִית, מִפְּנֵי שֶׁגַם לִשׁוֹן הַקִּדִּישׁ שֶׁלֹּא אֵינָה מוֹבְנָת" ...